

TELEVİZYONUN ÇOCUKLAR VE ERGENLER ÜZERİNE ETKİSİ*

Çev: Dr. Afişan HIZAL **

Unesco, 1961 yılında, "Sinemanın Çocuklar ve Ergenler Üzerine Etkisi" adlı açıklamalı bir bibliyografya yayınladıktan sonra, benzer bir çalışmanın televizyona ilişkin olarak yapılmasını kararlaştırmıştır.

Bu bibliyografyanın geliştirilmesi Unesco tarafından Enformasyon Üzerine İnceleme ve Araştırmalar Uluslararası Derneğine verilmiştir. Bu amaçla uluslararası kuruluşla bir anlaşma yapılmıştır. Bu kuruluş ise bibliyografyanın hazırlanmasını üyelerinden M. Wilbur Schramm'a vermiştir.

Bibliyografya, sonuçları bilimsel deneylere, araştırmalara ve insan davranışına ilişkin klinik incelemelere dayanan yayımları kapsamaktadır.

Bu bibliyografyanın kapsamına giren dokümanlar Dr. Schramm ve Enformasyon Üzerine İnceleme ve Araştırmalar Uluslararası Derneği tarafından seçilmiştir. İfade edilen kanılar bu dernek ve yayın yöneticisinin görüşleri olup, Unesco'nun görüşlerini yansıtmamaktadır.

ARAŞTIRMALAR

Araştırmaların Bugünkü Durumu: Televizyonun çocuklar ve ergenler üzerine etkisi konusunda araştırmalar yapılmaya başlamadan önce, bir iletişim aracı olan sinema filmine ilişkin araştırmalar yirmi yıl kadar önce başlamıştı. 1940'lara doğru televizyona özgü ilk araş-

* "L'Influence De La Télévision Sur Les Enfants Et Les Adolescents. (Edudes Et Documents D'Information No: 43), UNESCO, Paris-1965" isimli dokümandan özetlenerek Türkçe'ye çevrilmiştir.

** Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Acistanı.

tirmalar görüldüğünde, sinema üzerine yapılmış yüzlerce çalışma bulunmaktaydı. Bu çalışmalar arasında özellikle 1930'lardan sonra Payne Fund tarafından desteklenen önemli film koleksiyonları ve eğitici filmlerin olanakları üzerine incelemeler yapılmıştı. Denilebilir ki televizyonla ilgili araştırmalarla ortaya konan bütün önemli sorunlar –bir gereksinimin yaratılması; boş zamanlar üzerine etki; bilgi edinme; şiddete özendirme; kıyıcılık ve suçlulukla ilişkiler vb.– önceden sinema filmlerine ilişkin olarak incelenmiş ve ortaya konmuştu. Böylece televizyon üzerine araştırmalar başladığında düşünülen başlıca sorunlar oluşturulmuş, çözmek için varsayımlar denemeye konmak için hazırды, kısaca metodolojik yönden yararlı bazı bilgiler daha önceden kazanılmıştı.

Televizyon bir ülkeye girdiğinde alışılmış bütün aşamalar geçilmmişti. Çocuklar üzerinde etkileri incelenmeye başlandığında, genel olarak ilk önce *ekran önündeki davranış incelendi*. Çocuklar televizyon aracı önünde *ne kadar zaman geçiriyorlar? Hangi saatlerde televizyon seyrediyorlar? Hangi programları seyrediyorlar? Daha sonra televizyonun boş zamanlar üzerindeki etkileri, örneğin oyunlara ayrılan zaman üzerinde, evde geçirilen zaman üzerinde, okuma üzerinde, radyo dinleme ve sinema üzerinde etkileri sorulmuştur*. Televizyon seyreden çocukların *tepkileri ile ilgilenildi: Hangi programları tercih ediyorlar? Onları ne korkutuyor veya eğlendiriyor? Sonuncu olarak araştırmalar televizyonun değerler sistemi, bilgiler, fiziki ve ruhsal sağlık durumu ve sosyal davranış üzerine etkileri gibi gerçekten güç sorunları ele almaya başlamıştır*.

İlk üç seri sorunlar bazı ülkelerde incelenmiştir. Kültür farklılığı, buna bağlı olarak ülkeye göre değişen yayın niteliği ve hacmine göre televizyonun çocukların boş zaman eylemlerinde, ekran önündeki eylemlerinde davranış bakımından bazı değişiklikler getireceği söylenebilir. Dördüncü kategori problemlere ilişkin bilgilerimiz henüz pek kesin değildir. Televizyonun sağlık üzerine olumsuz etkileri olabileceğine, asosyal bir davranışa neden olacağına, suçluluk veya suç işlemeye etkisi konusunda henüz yeterli bir kanıtı sahip değiliz.

Televizyonun asosyal davranışlar ve değerlerin yaratılmasındaki rolü, bilgi kazandırma ve karşılıklı etkileşim, uyumsuzluklar, ruhsal rahatsızlıklar gibi karmaşık problemlerle ilişkileri henüz bütün yönleriyle ortaya konmamıştır.

Son yıllarda yayımlanmış bulunan *dört önemli inceleme* (ikisi Avrupada, biri Kuzey Amerikada, biri Asya'da) bu alandaki araştırma-

ların durumunu özetleyip, açıklamaktadır. Bunlar; Himmelweit, Oppenheim, Vince, Maletzke, Schramm, Lifle, Parker, Furu ve arkadaşlarının araştırmalarıdır. Bu eserlerin hepsi *gençlerin televizyona karşı davranışı, televizyonun boş zamanların organizasyonuna etkisi, temsil oranı yüksek bir örneklemin televizyon programlarına karşı tepkileri üzerine belirleyici kanıtlar içermektedir*. Diğer araştırmalar da televizyonun etkisine ilişkin problemlere belirli cevaplar vermektedir. Bununla beraber, bu alanda televizyonun *değerler, bilgi, fiziki ve ruhsal sağlık, sosyal davranış üzerine etkileri, bu etkilerin sonuçları, ekran önündeki davranış, boş zamanlar ve tepkilere ilişkin etkilerden daha az sağlam bulunmaktadır*. Öyle görünüyorki özellikle televizyon ve saldırganlık arasındaki ilişkilere ayrılan araştırmalar ilginç sonuçlar verebileceklerdir. Fakat yayımlanmış çalışmalar şaşırtacak kadar az sayıda klinik gözlemlere önem vermektedir.

TELEVİZYONUN ETKİSİNİN İNCELENMESİ NİÇİN GÜÇTÜR

İnsan varlığı üzerindeki etkilerin incelenmesi objeler üzerindeki etkilerin incelenmesinden daha güçtür. Özellikle deneyleri diğer şeyler üzerinde uyguladığımız gibi insanlar üzerinde uygulayamıyor veya istemiyoruz. Örneğin, ahlâk konusundaki anlayışımız, geleneksel deneysel yöntemle deneyerek televizyon aracının suçluluk meydana getirip getirmediğini keşfetmeyi bize yasaklamaktadır. Böylece belirli, fakat çekişmeli sayısız deneyler ahlakî nedenlerden dolayı insanlar üzerinde uygulanamamaktadır. Bir televizyon programına karşı tepki genç seyircinin ait olduğu sosyal gruba ilişkileri tarafından etkilenmiş olacaktır. Başka terimlerle ifade edersek, çocuğun karmaşık davranışının şu veya bu görünüşü karmaşık bir nedene sahiptir ve her durumda, şu veya bu televizyon programının oynayabildiği rolü çıkarmak oldukça güçtür. Burada bir olgu o kadar önemlidir ki, bir uyarıcının etkileri birikebilen televizyonun etkileri gibi devam etmektedir. Hiçbir ani etkiye sahip değil gibi görünen uyarıcı, bir mağaranın kubbesinden bir bir düşen sayısız kalkerli sü damlalarının asırlarca sonra dev bir dikit oluşturması gibi çok geç bir tepki başlatabilmektedir. Çünkü nedenler karmaşıktır. Bu nedenlerle, bazı ilişkilere sahip bulunan bir televizyon programının etkisini olduğundan fazla değerlendiren bir eğilime sahip bulunmaktayız; Çünkü etkiler kümülatiftirler (yıgmalı) ve ancak çoğu zaman uzun vadede görülürler. Bazan bize zararsız görünen herhangi bir programın etkisini gereğinden az değerlendirdiğimiz olabilir.

Aynı programın çocuklarda farklı tepkiler meydana getirebileceklerini ana-babalara, öğretmenlere ve uzman araştırmacılara hatırlatmaya pek gerek yoktur. Bir çocuk, sorun olan alanda, tüm öz kişiliği içinde kendi tecrübesine göre davranışta bulunmaktadır. Deneme tüpündeki kimyasal ürün pasif olarak deneysel bir maddenin katılmasını beklemektedir, fakat televizyon önündeki çocuk arayan, seçen, düzenleyen, davranışta bulunan bir canlı varlıktır. Şu halde onun televizyona getirdiği, televizyonun ona getirdiği kadar önemlidir. Çok karmaşık bir eylemle karşı karşıya bulunmaktayız.

Eğer araştırmacı kontrollü ve net bir deney yapmak istiyorsa, laboratuvarında belirli bir devrede, iki grup çocuğun deneylerini not etmesine olanak verecek bir durum oluşturabilir. Fakat araştırmacı laboratuvarında sadece hayatın bir parseli üzerinde eyleme sahiptir, yağmalı etkileri büyük ölçüde gözleyemez. O, iyi bilinmeyen koşullar içerisinde, sterilize olmamış bir deneme tüpü ile çalışacaktır.

Bu problemlerden hiçbiri televizyona özgü değildir. Bunlar sayısız tipteki insan davranışına özgü araştırmalar içerisinde bulunmaktadır.

ÇOCUKLAR NİÇİN TELEVİZYON SEYREDİYORLAR?

Araştırmacı daha derin psikolojik değişkenler bulmak istediği zaman, genel olarak Keilhacker'in sinema filmlerine ilişkin sonuçlarına çok yakın sonuçlara varmaktadır. Şöyleki çocuklar ilk planda, günlük hayatın güçlüklerinden kaçmak ve ikinci olarak gerçek hayatı daha iyi tanımak için sinemaya gitmektedirler. Himmelweit ve arkadaşları televizyonun çocukları çektiğini çünkü onlara "gerçeği keşfetme", "bilinmedik alanlara sokma", "dünyayı ve insanları daha iyi tanıma" olanakları verdiğini söylemektedirler. Televizyon onlara tutkulanıran ve nefeslerini kesen yeni resimler sunmaktadır.

Schramm ve arkadaşları televizyon çekiciliğinin iki büyük nedenle açıklanacağı sonucuna varmış bulunmaktadırlar: Bütün eğlence biçimlerinin, salonunuzda, olağanüstü bir eğlence aracıyla hizmetinizde bulunduğunu görebiliyorsunuz. Fakat çocuklar ekran üzerinde aramaksızın kendileri için önemli olmayan bilgi elemanlarını da bulacaklardır. Kızlar, hangi kuaförün, hangi ölçüde elbiselerin kendilerine uygun olduğunu, nasıl yürüyüp konuşacaklarını öğrendiklerini belirtmektedirler. Erkek çocuklar nasıl giyinildiğini seyrettiklerini, bu konuda bilgi kazandıklarını belirtiyorlar. Çocuklar televizyon hak-

kinda; “dünyada nelerin olup bittiğini gördüklerini” ifade etmektedirler.

— Maccoby, “çocukların niçin televizyon seyrettiklerini” sorduğunda televizyonun çocuğu ilgilendirdiğini söylediğimiz zaman, yalnızca program hakkında değil, fakat çocuk hakkında da bir yargı getirdiğimizi belirtmekte ve “şayet program ilgi çekici olup, çocuk açısından bir tepki doğuruyorsa, özel bir gereksinime cevap vermekte, arzu edilen bilgileri saptamakta veya bazan genel bir gerginlik durumu yaratmaktadır” demektedir. Yazar daha sonra kişilere göre değişen zihinsel görüntülerin rolünü belirlemektedir. Probleme bu şekilde yaklaşmakla ekran önündeki çocuğun davranışının psikolojik çözümüne yönelmekte ve bunların çözümünü yapmaktadır. Çocuğun davranışına ilişkin nedenlerin hangilerinin kişilikten, hangilerinin grup ilişkilerinden, hangilerinin tecrübelerinden ileri geldiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Burada bu çözümlerin ayrıntılarının ortaya konması olanaksızdır.

ÇOCUĞUN BOŞ ZAMANLARI ÜZERİNDE TELEVİZYONUN ETKİSİ

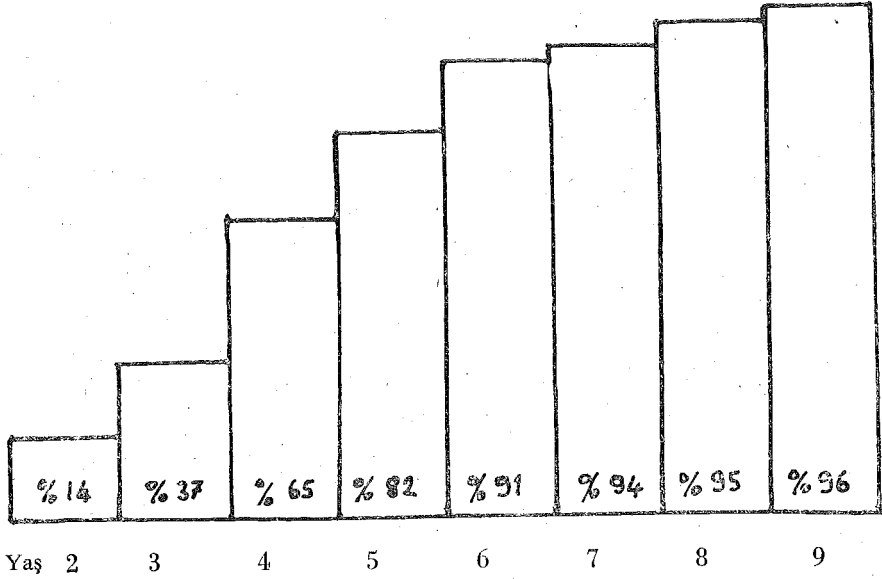
Herşeye karşın bir nokta üzerinde araştırma hiçbir şüpheye yer vermemektedir: Çocuklar televizyondan yararlanmaktadırlar.

Bibliyografyada adı geçen birçok ülkede, ortalama olarak ilk ve ortaokul öğrencileri (yani 6–16 yaş) haftada 12 ilâ 24 saatlerini televizyona ayırmaktadırlar. Araştırmalar, bu oranın ilkokul öğrencilerinde ortaokul öğrencisine kıyasla biraz daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Yine araştırmalar Amerika Birleşik Devletlerinde 3 yaşındaki bir çocuğun günde ortalama olarak 45 dakikasını televizyon önünde geçirdiğini göstermektedir. Okula gitmeye başladığında (5 veya 6 yaş) bu oran günde iki saate yakındır. Bu oran yaşla ve çok geç yatmayla yükselmekte oniki veya onüç yaşa doğru günde 3 saatle en yüksek düzeye ulaşmaktadır. Ortaöğretim yıllarında (13–16 yaş) televizyon seyretme dereceli olarak aşağı yukarı günde iki saate inmektedir. Bu oranlar İngiltere ve Japonya’da saptanan oranlarla çok farklı değildir. İngiltere’de Himmelweit, Oppenheim ve Vince’in incelemeleri 10–11 ve 13–14 yaşlardaki çocuklar için aynı yaştaki Amerikan çocuklar ortalamasının az altında olan günde 1 saat 50 dakikalık bir ortalama vermektedir. Farklılık İngiltere’de daha az saat televizyon ve daha az kanal bulunmasıyla açıklanmaktadır. Maletzke, Almanya’da 15–20 yaşları arasın-

daki gençlerin televizyon önünde haftada ancak 7-8 saat geçirdiklerini hesaplamıştır, yani aşağı yukarı günde bir saatten az fazla bir süre televizyon izlemektedirler.

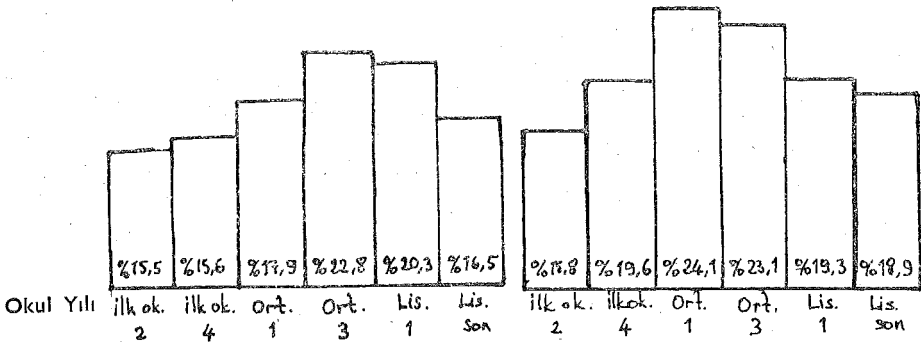
KUZAY AMERİKADA ÇOCUKLARIN TELEVİZYON SEYRETME SİNE İLİŞKİN ORANLAR

Televizyon seyretme hangi yaşta başlamaktadır?
Değişik yaşlarda televizyon seyredilme oranları

SAN FRANCISCO 1958-1959

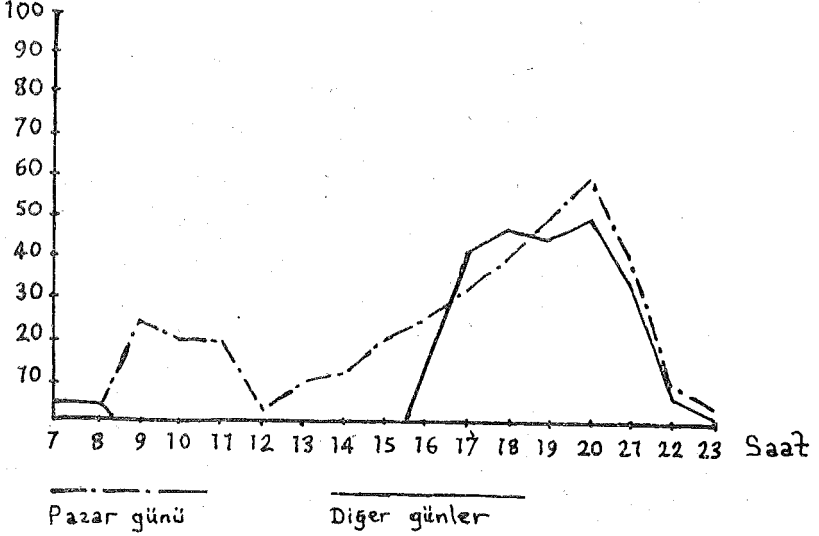
ANN ARBOR, MICHIGAN 1951

Okul yıllarına göre bir çocuğun haftada televizyon seyretmeye ayırdığı zaman (yüzde olarak).

TV Seyreden
çocukların
yüzdesi

ORTAOKUL I. SINIF

Günün değişik saatlerinde çocukların televizyon seyretme oranlarını gösterene grafik

TV, çok miktarda yayın yaptığı her yerde çocukların serbest zamanları üzerinde belirli bir etkiye sahiptir. Televizyonun boş zamanların yapısına getirdiği değişiklikleri açıklamak için Himmelweit, Oppenheim ve Vince birçok ilkeler ortaya koymuşlardır. Örneğin çocuklar evlerinde televizyon alıcısı olduğu zaman sinemaya çok seyrek gitmektedirler; periyodiklerde resimli mizahları, hikayeleri daha az okumakta, radyo dinlemek için daha az zaman ayırmaktadırlar. Bütün bu etkinlikler aşağı yukarı televizyonun cevap verdiği gereksinimlere cevap vermektedirler. Buna karşın gazete, diğer kitap, romanların okunması ve haberlerin dinlenmesi televizyon tarafından pek etkilenmemektedir. Çünkü diğer gereksinimlere cevap veren etkinlikler söz konusu olmaktadır. Aynı şekilde ergenlerin sinemaya gitmeleri küçük çocukların gitmelerine nazaran daha az etkilenecektir. Zira birinciler sinemaya gitmeyi sosyal bir tecrübe olarak değerlendirmektedirler, halbuki ikinciler için sinema sadece bir tiyatro salonunda televizyon temsildir. Çocuklar, özellikle, ergenler için, radyo dinlenmesi televizyon seyredilmesiyle eş değerde değildir. Radyoda tiyatro temsilleri, komediler veya dramlar dinleme yerine popüler müzik istemeye yönelmektedirler. Or-

taya üç ilke konmuştu; Televizyon, benzer işlevleri yerine getiren etkinliklerin yerini almaktadır. Bazı etkinlikler (örneğin radyo dinlemek) değişmekte; nihayet ikinci derece veya organize olmayan etkinlikler bir amacı bulunan ve organize olan etkinlikler önünde kaybolmaktadır.

Genellikle televizyon olan ailelerde çocuklar, televizyonu olmayanlara göre biraz geç yatmaktadırlar (Japonya'da 17, Kanada'da 11 dakika) Japonya'da televizyon çocukların ödevlerine ve derslerine ayırdıkları zamanı her akşam 14 dakika azaltmıştır; Kanada'da bu çok az bir zamandır. Bu ülkede televizyon yayını alan şehirlerdeki çocuklar televizyon bulunmayan şehirlerdeki çocuklara göre oynamaya daha az zaman ayırmaktadırlar. Bununla beraber İngiltere ve Japonya'da sosyal etkinliklere ayrılan zamanlarda hiçbir azalma söz konusu değildir.

Televizyonun günde birkaç saatten fazla işlevde bulunduğu bütün ülkelerde çocukların TV'ye ayırdıkları zaman kesinlikle ölçülebilmektedir. 6 ila 16 yaşları arasındaki çocuklar yılda ortalama olarak televizyon önünde 500 ila 1000 saat geçirmektedirler bu oniki yıllık öğrenim için 6000 ile 12000 saatlik bir toplamı ifade etmektedir. Bu toplam biraz eksiklikle aynı devrede okulda geçirilen saat miktarına yakın bulunmaktadır.

TELEVİZYONUN ZEVK ÜZERİNE ETKİLERİ

Çocuklar televizyon seyredirken özellikle kültürel değer taşımayan programlar için büyük ölçüde zaman harcamaktadırlar. Bu bakımdan televizyonun çocukların zevkini bozup bozmadığı hususunda birçok eleştiri yapılmıştır. Araştırmalar "bozmak" sözcüğünün içerdiği gibi değer yargıları getirmemektedir. Fakat zevk konusunda bize ilgi çekici şeyler öğretmektedirler.

Çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren televizyon seyretmeye başladıkları zaman ilk önce özel olarak kendileri için yapılmış programlarla ilgilenmektedirler. Bunlar daha çok kukla temsilleri, hayvan hikayeleri, masallar ve çocuk şarkıları vs dir. Fakat yetişkinler için düzenlenmiş programları da keşif ve tercih etmekte gecikmiyorlar. Bunlar özellikle şiddet, macera, hoşlarına giden cinayet hikayeleri vs. ilişkin programlardır. Nihayet okulların ilk yıllarından başlayarak, çocuk yıllarından daha fazla sayıda yetişkin programlarını seyretmektedirler. Televizyon ekranı önündeki çocukların davranışının incelendiği bütün ülkelerde yetişkinlere özgü programların da çocuklar tarafından tercih edildiği kaydedilmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde Schramm, Parker ve Lyle; çocukların televizyon önünde geçirdikleri zamanlarının 2/3 kadarını, esasen yetişkinler için düzenlenmiş programları seyretmekle geçirdiklerini hesaplamışlardır.

Özel programlara ilişkin olarak, tercihler tamamen farklıdır. Hatta aynı yaş, aynı cinsiyet ve aynı entellektüel düzeydeki çocuklar aynı programları tercihte birleşmemektedirler.

Çocuk on veya oniki yaşına ulaştığı zaman zevkleri yeterince net olarak belirginleşmiştir. Bazı televizyon programlarının içeriğini seven çocuk benzer bir içeriğin yazılarını ve filmlerini de beğenecektir. Bu içeriğe ilişkin olarak, çocukların zevkleri; yaşın, cinsiyetin, zekanın, kuralların ve aile zevklerinin işlevleridirler, yani zevkler bunlara göre şekillenmektedir.

Çocukların “sevdiğini mi seyrettikleri” veya “seyrettiklerini mi sevdiğini” sorulmuştur. Örneğin şiddet sahnelerini sevebiliyorlar mı? Aynı saatte hiçbir ilgi çekici program sunulmamış veya “şiddet” programları yayınlarda büyük bir yer mi tutmaktadır? Soru henüz açık değildir, fakat araştırmalar bu konuya ilişkin önemli bir bulgu getirmektedir: Himmelweit ve yardımcıları, İngiltere’de yalnız bir kanal mevcutken ve çocuklar televizyon alıcısını kapatmak veya ilgi çekici bulmadıkları bir programı seyretmek arasında bir tercihe sahiplerken, çoğu zaman bu programı görmeyi tercih ediyorlar ve programı seyrediyorlardı. Böylece çocukların zevkleri genişlemekte ve şüphesiz gelişmektedir. Fakat aynı anda iki program arasında tercihe sahip olduklarında, ilgi çekici buldukları programı seyretmekte ve neticede zevkleri kristalize olmakta ve sınırlanmaktadır.

BİLGİ KAZANMA ARACI OLARAK TELEVİZYON

Bugün sayısız gözlemler, iyi bir öğretmenin televizyon aracılığıyla etkili bir halde öğretebileceğini doğrulamaktadır. Hiç kimse televizyonun eğitimin bütün gereksinmelerine cevap vereceğini ileri sürmemektedir, örneğin televizyon sözlü tartışmaların, laboratuvar çalışmalarının, incelemelerin kaleme alınması, akşam ödev ve derslerinin yerini alamayacaktır. Fakat öğretimin konferans ve gösteriler (demonstrasyon) biçiminde verilmesi istendiğinde televizyon bütünüyle iyi öğretim ve daha inandırıcı gösteriler sunmak avantajına sahip bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde öğretimin televizyonla yapıldığı sınıflar ve öğrencilerin doğrudan olarak öğretmeni dinlediği sınıflar arasında yapılan 400’den fazla karşılaştırma, çoğu hallerde televizyonu kullanan öğrencilerle diğerleri arasında neticede bilgi düzeyi bakımından fark olmadığı gerçeğini göstermiştir ve bir farklılık olduğunda bu çoğu zaman televizyonla öğretim gören öğrencilerin lehinedir. Televizyonun sınıfları “zenginleştireceği” ve özellikle nitelikli öğreticisi bulunmayan disiplinlerin uzmanlarca öğretilmesine olanak vereceği (örneğin, ilkokul

düzeyinde yaşayan dillerin öğretimi), halk kurslarının yayılışına ve yerinde öğretime yeni bir hız vereceği ve öğretmen yokluğu çeken kalkınmakta olan ülkelerde değerli bir kaynak olacağı ümit edilmektedir.

Evdeki televizyon, çocuğun okuldaki çalışmasını geliştiriyor mu? Bu, cevap verilmesi zor bir sorudur. Aşağıda verilen özet, televizyonun okulda en iyi sonuçlar elde etmeye yardım ettiğini kanıtlamaya yönelik çok az objektif kanıtlara sahip olduğumuzu göstermektedir.

TV ve Bilgi Kazanmaya İlişkin Sonuçlar

TV'nin Okul Başarısı Üzerine Etkisi

TV'nin Genel Bilgi ve Sözcük Dağarcığı Üzerine Etkisi

Büyük Britanya

— Zeki çocuklar arasında, televizyon seyredenler diğerlerinin altında sonuç alıyorlar. — Genel bütünlük içerisinde televizyon seyreden öğrenciler diğerlerinden daha az başarıyorlar.	— Lehte etki yalnızca çok küçük veya yavaş çocuklar üzerinde olmaktadır. — Televizyon seyreden öğrenciler genel bilgi testlerinde diğerlerinden daha iyi başarıyorlar.

Kanada

- Okula girişte TV seyreden öğrenciler diğerlerinden çok geniş bir sözcük dağarcığına sahiptirler.
- Öğrenimlerinin altıncı yılında (orta 1) evlerinde TV olan öğrenciler eğlenceler konusunda daha fazla, kamu işleri konusunda daha az bilgi sahibidirler. Bilime ilişkin hiçbir fark yoktur.

Japonya

— Genç televizyon seyircileri diğer çocuklardan daha iyi okumaktadırlar. — Zayıf notlar TV'nin yoğun şekilde seyredilmesiyle ilgilidir. — Ana-babaların çoğunluğu hiçbir fark görmüyorlar; küçük bir azınlık TV'nin iyi notlar elde etmeye yardım ettiği izlenimine sahip bulunmaktadır.	— Hiçbir fark yok. Ana-babalar çocuklarının bilgi kazandıklarını varsaymaktadırlar.

Amerika Birleşik Devletleri

— Önemli hiçbir fark yok. — Çocuklar ve öğretmenler TV'nin özellikle küçük sınıflarda yararlı olduğunu düşünüyorlar. — Orta 1 ve 2. sınıf öğretim yıllarında az TV seyreden öğrenciler diğerlerinden daha iyi başarıyorlar (zeka düzeyi belli olmayan).	— TV seyreden okul-öncesi yaştaki çocuklar çok geniş bir sözcük dağarcığına sahip bulunmaktadır.

Diğer taraftan, televizyon seyretmenin öğrencilerin notlarını düşürdüğü görülüyor. Televizyon önünde geçen fazla sayıdaki saat ekseriya okuldaki notların zayıflığıyla rastlaşmaktadır, fakat bu zayıflıkta temel nedenin televizyon olması kanıtlanmamıştır. Gerçekten, televizyon önündeki çocukların davranışını inceleyen araştırmacılar; daha çok televizyon seyreden çocukların çoğu zaman gerilim, duygu yoksunluğu, diğeriyle ilişkilerinde pek elverişli olmayan karakter sıkıntısı çeken çocuklar olduklarını gözlemişlerdir. Böyle olunca aynı nedenler okul başarısının düşmesinde etkili olmaktadır.

Televizyon çocukların ufkunu genişletiyor mu? Onlara bazı teknikleri (arzu edilen ve edilmeyen) öğretiyor mu? Yetişkinlerin dünyası hakkında onlara yanlış fikirler veriyor mu?

Genellikle bayan Himmelweit'in bir ingiliz filmine ilişkin olarak ifade ettiği gibi, araştırmacılar, televizyonun çocuklara az şey öğrettiği gerçeğini gördüklerinde hayal kırıklığına uğradılar. Kuşkusuz Himmelweit televizyon kadar olanağa sahip olan bir ifade aracının en iyi sonuçları elde etmeye olanak vereceğini yazmaktadır.

Kanada'da televizyon bulunan şehirlerdeki çocukların, okula başladıklarında, televizyon bulunmayan şehirdeki çocuklara göre sözcük dağarcığı bakımından bir yıl ilerde oldukları gerçeği görülmüştür. Fakat altı yıl sonra bu fark kaybolmakta ve televizyona sahip olan çocuklar kamu işleri konusunda diğerlerinden daha az, eğlence araçları konusunda daha fazla şeyler biliyorlardı. Diğerlerinde olduğu gibi bu incelemede ilköğretim yıllarında televizyonu en fazla seyreden ve ondan en fazla yararlananların daha zeki çocuklar olduğu ve tersine olarak 12-13 yaşın üzerinde ve biraz geri durumda bulunan çocukların televizyon önünde daha fazla zaman geçirdikleri ve ondan fazlaca yararlandıkları gözlenmiştir. Halbuki zeki çocuklar gittikçe daha fazla yazılı metinler kullanmaktadırlar. Bununla beraber bazı araştırmalar, ana-babaların ve öğretmenlerin, televizyon seyretmenin genel bilgi düzeyini geliştirdiğini kabul ettiklerini kanıtlar görmektedir.

Televizyon programlarının içeriğine ilişkin incelemeler, doğal olarak ülkelere göre farklı şekilde sonuçlanmakta, fakat ülkeler arasında, televizyonun, çocukları normal olarak karşılaşmaları gereken yaştan önce yetişkinlerin problemleriyle karşı karşıya getirdiği ve bazı ülkelerde en azından sosyal farklılıklara, arzu edilen değişikliklere, güçlüklerin çözülmesi için şiddete başvurulmasına ilişkin olarak yetişkinlerin yaşamından yanlış görüntüler verdiği anlaşılmaktadır. Henüz kesin ola-

rak televizyon tarafından sunulan dünya görüntüsünün, hangi ölçü içerisinde çocuk tarafından gerçek olarak kabul edildiği, hangi ölçü içerisinde projelerini, hazırlıklarını etkilediği ve yetişkinin davranışını belirlediği bilinmemektedir.

Televizyonun kendilerine sunduğu şekiller ve alışkanlıkların çocuklar tarafından taklit edildikleri bir gerçektir. Onlar televizyonda gördüklerini “sahneye koymakta, tercih ettikleri erkek ve kadın kahraman rollerini oynamaktadırlar.” Maccoby şöyle diyor: “Çocukların tutum ve inançlarının seyrettikleri televizyon programları tarafından şekillendiğini kanıtlayacak nedenler vardır. Çocuklar ekrandaki kişiliklerin gösterdiklerine benzer iç tepisi ve heyecanları denemektedirler . . .

Televizyon çocuklar için aynı zamanda kendi tecrübelerini organize edecek, anlam kazandıracak elemanları aldıkları kaynaklardan biridir. Bundan başka çocuklar televizyondan gelecekteki öğrencilik, evlilik yaşamlarında, bir mesleki grubun üyesi olmada vs. yararlanmaktadırlar. Eskiden aile veya arkadaş gruplarında öğrenilen bazı alışkanlık ve durumların, bugün televizyon aracılığıyla öğrenildiği şüphe götürmemektedir. Bazı hallerde hakla, hukukla sorunu olan çocuklara suç işleme biçimini televizyonun öğrettiği de belirtilmektedir. Fakat televizyon zaman zaman çocuklara suç işleme tekniklerini öğretebiliyorsa da çocuğun bunları uygulamaya koyması çok nadirdir. Serpiştirilmiş bulunan bilgilerin gelişmesi, büyük ölçüde, tohumun üzerine düştüğü toprağın doğasına bağlı bulunmaktadır. Televizyondan önce, genç suçluların davranışlarının sinema, radyo, popüler romanlar veya herhangi bir iletişim aracı veyahutta kişisel tecrübeden esinlendiği ifade ediliyordu.

TELEVİZYON ÇOCUĞUN KAVRAMLARI VE DEĞERLERİ ÜZERİNDE NE ZAMAN ETKİLİ OLMAKTADIR ?

Sorun üzerinde uzman olan yazarlardan birine göre çocuk üzerinde televizyonun psikolojik etkisi aşağıdaki hallerde en yüksek düzeydedir:

1. Aynı değerler veya görüşler bir program serisi içerisinde yeniden görüldüğü zaman;
2. Duygusal tepkiler ortaya koyarak, değerler dramatik bir biçim altında sunuldukları zaman;

3. Değerler çocuğun ilgi ve yakın gereksinimleriyle bir bağa sahip oldukları zaman;

4. Çocuk gördüğünü eleştirmeksizin bir ifade aracına bağlanmaya yöneldiğinde (o henüz yetişkin gibi "bazı şeyleri hesaba katmayı" bilmiyor).

5. Genç televizyon seyircisinin dostları, ana-babaları veya yakın çevresi, henüz onun kafasına, kanısını TV tarafından sunulan temsiller üzerine yöneltebilen bir değerler sistemi sokmadığında;

Böylece, televizyon ve çocuk üzerine aynı zamanda bilgi verilmek istendiğinde çocuk üzerinde televizyonun etkisi önceden bilinmemektedir. Özellikle saldırgan mizaçlı bir çocuk bazı televizyon programlarının saldırgan içeriğini denemeye yönelecektir. Birçok çocuk, bir cinayet hikayesini seyrederek silah elde saldırımın nasıl yapıldığını öğrenebilirler. Ahlak bozukluğu eğilimine sahip olanlar veya cinayet çetesi etkisinde kalanlar hariç bu bilgileri uygulamaya koyacakların sayısı azdır. Çocukların çoğu için televizyon, bir an için, karmaşık problemleri yumuşatmaya ve unutmaya olanak veren hoş bir tecrübe olarak kalacaktır; fakat diğerleri için televizyon bazan karışıklık, belirsizlik kaynağı olacaktır. Çünkü bu çocuklar televizyonun hayali dünyası ile gerçek dünya arasında açık bir ayırım yapamamaktadırlar. Sunulmuş bir program bütün çocuklar üzerinde aynı etkiye sahip olmayacaktır. Çocuk seyrettiği programlarda bir veya birçok kişilerle özdeşleşme kurabilir. Çocuk bir kişiyle özdeşleşme yaptığı zaman olay kahramanının bir fikir veya tavrını benimser, bu kahramanı tehdit edenden korkar, onun öfkesini paylaşır.

TELEVİZYON VE SUÇLULUK

Araştırmacıların çoğu, suçluluk ve canilik konusunda televizyon programlarının etken olduğu konusunda kuşku duymaktadırlar. Bazı televizyon programlarının çocuklar ve gençler tarafından benimsenmesiyle suçluluk ve canilikte etkili olduğu ileri sürülmektedir. Cani davranış daha derin orijinlere sahiptir. Kökleri kişilikte, suçlu veya caninin yaşamında, aile ve aynı yaşdaki arkadaşlarının grup ilişkilerindedir. Televizyonun suçlulukta payı olabilir, bundan başka elverişli durumda ve iyice uyum yapamamış çocuk üzerinde etkiye sahip olacaktır.

Örneğin, bir cinayet işlemeyi kararlaştırmış kişiye bilmediği bir aracı bulmakta televizyon yardımcı olabilir; saldırgan çocuğun hazırlıklarını sağlayarak bir suçluluk eyleminin başlamasını geliştirebilir; nihayet insanların problemlerini çözme aracı olarak şiddet hakkında yanlış bir fikir vererek suçluluğu teşvik edebilir. Fakat televizyon hiçbir halde kendi başına normal ve doğru bir şekilde uyum yapmış bir çocuğun suç işler olmasını sağlayamayacaktır. Bu nokta, araştırma ve klinik gözlemlerin oybirliği halinde oldukları bir sonuçtur.

ŞİDDETİN ETKİSİ

Büyük bir kısmı şiddet sahnelerinden oluşmuş programları çocuk seyrebilmektedir, araştırmacılar özellikle bu şiddetin olanaklı bütün etkileriyle ilgilenmişlerdir. Varsayımlardan biri, ekrandaki şiddetin, bir çeşit güvenlik sübabı oluşturduğu şeklindedir. Çocuk bu sayede kendini heyecanlandıran saldırgan arzularını değiştirme yoluyla tatmin edebilmektedir. Feschback tarafından yapılan birinci tecrübenin sonucu bu biçimdedir. Fakat diğer araştırmacılar aynı sonucu elde edememişler ve bir seri yeni deneyler tamamen tersi bulgularla sonuçlanmıştı. Bu deneylerin bazıları çok başarılıdır ve elde edilen sonuçların uygunluğu bizi bulguların saygıya değer olduğunu kabule yöneltmektedir.

Alaşılmış yöntem aşağıdadır: Saldırganlıklarını pekiştirmek, ümitlerinden yoksun etmek için belirli sayıda çocuk hazırlanmaktadır. Onlara, sinema veya televizyonda içinde saldırgan dürtülerin önemli rol oynadığı bir dram gösterilmekte, bir deneyden diğerine hikayenin sonucu, saldırganlığın cinsi, kişilerin karakteri ve diğer öğeler değiştirilmektedir. Aynı program birinci grubun benzeri olan, fakat üyeleri hiçbir yoksunluğa uğramamış bulunan ikinci gruba da sunulmuştur. Bu sırada her iki grup çocuğa besleyebildikleri saldırganlık duygularını ister davranışlarında ister testler aracılığıyla ortaya koyma olanağı verilmiştir. Deneme ve kontrol grubunun tepkilerinin çok farklı oldukları görülmüştür. Yoksun edilmemiş olan çocuklar (kontrol grubu), önceki programı gördükten sonra fazla saldırganlık göstermiyorlardı. Fakat temsil, yoksun edilmişlerin (deneme grubu) kuvvetli saldırganlığını hiç azaltmamış, saldırganlık daha ziyade artmıştır. Çoğu hallerde bu saldırganlık eylemlere dönüşmektedir. Örneğin, deneme grubunun elemanları, dövülmüş ve ekranda sunulan büyük bir oyuncak bebeği gördüklerinde aynı şeyi kendi bebeklerine yapmışlardır. Kontrol grubu benzer hiçbir şey yapmamıştır.

Doğal olarak, bu deney televizyonun saldırgan çocuklara televizyonda gördüklerinin benzeri bir kurban hesabına kendi saldırgan arzularını doyurmak fikri verebildiğini kanıtlamaktadır. Aynı çocuklar bu iç tepiyi yaygınlaştıracak ve saldırganlık denemesini başka kişiler veya objelere karşı yapacaklar mıdır? Cevap, deneycinin üzerinde hiçbir faaliyete sahip bulunmadığı diğer etmenlere bağlı bulunmaktadır. Fakat elde edilen sonuçlar yine de az güven vericidir. Zira televizyon şiddet sahnelerinin genç seyircilerin saldırganlığını dolaylı olarak azaltmada bir araç olmadıkları kanıtlanmış görülmektedir, fakat bu sahneler sonradan çocukların saldırganlığını arttırmaya yönelmekte ve onu açığa vurmaya isteklendirmektedir. Karakter itibariyle saldırgan çocukların şiddet programları tarafından özellikle çekildiklerini bilmekteyiz. Bugün televizyon, çocuklar nezdinde eğer saldırganlık duygusunu hafifletmek yerine bu duyguyu sürdürüyorsa, saldırganlık girişimleri yapmak için yumrukların, bıçakların veya ateşli silahların kullanılmasını telkin ediyorsa fırsat verildiği zaman öfkenin etkisi altındaki bir çocuk bu yöntemlerden birini kullanacaktır. Biz bunun fazla olamayacağına inanmak istiyoruz. Çünkü sosyal normlar çocuklara bu biçimde davranmamayı öğretmektedirler. Televizyondaki şiddet temsilleri, seyrekde olsa, şiddete başvurmayı telkin edebilmektedir.

Durumun bir başka eleman daha içerebileceğini ilâve etmek istiyoruz: Bir saldırgan çocuğun, güçlükleri çözmek için bizzat şiddete başvuran bir kahramanı benimsediğini varsayıyoruz. Örneğin, Fransız araştırmacılar, genç erkek suçluların, filmlerin “kavga yapan, kadınlarla konuşmayı bilen, her zaman güçlükleri yenen, hiçbir ahlak kuralına saygı göstermeyen ve çoğu zaman şüpheli rolleri oynayan; asla polis veya gangasterler tarafında olduğu bilinmeyen” belirli bir kahramanı sevdiklerini keşfetmişlerdir. Araştırmacılar, inceledikleri genç erkek çocukların tepkilerini çözümleyerek büyük bir yayım aracıyla bu cins bir ilişkinin özellikle genç suçlular için tehlikeli olduğu sonucuna varmışlardır.

Riley’in ilginç bir incelemesi çocuğun kendi arkadaş grubuyla ilişkilerinin onun bir şiddet programı önündeki tepkilerinin belirlenmesine yardım ettiğini göstermektedir. Çoğu zaman, kendi yaşındaki arkadaşlarıyla ilişkileri sırasında şiddet havası ve kışkırtma içinde bulunan çocuk veya gençler kolayca gerçek ve hayali olanı karıştırmakta ve arkadaşlarının yanında prestij kazanmak için, televizyon seyrederek öğrendikleri şiddet yöntemlerini kullanmaktadırlar. Ailesi ile ilişkileri pek elverişli olmayan bir çocuğu televizyonun hayal içinde yaşamaya itti-

ğini de bilmekteyiz. Televizyon ekranı üzerinde gözlenen şiddet sahnelerinin çocuk üzerindeki etkisi, geniş ölçüde bu çocuğun aile üyeleriyle ve grubuyla ilişkilerine bağlı bulunmaktadır.

Genel olarak kanıtların çoğu Berkowitz'in vardığı sonucu doğrular gözükmektedir. Buna göre "yayın araçları vasıtasıyla büyük kitlelere sunulan eğlencelerin içerdiği kuvvetli şiddet dozu" ne caniliğin ne de suçluluğun belirleyici bir nedeni olmasa da belirli koşullarda, şu veya bu seyircinin daha sonraları kendini saldırgan eylemlere verme olanağını arttırmaktadır.

TELEVİZYON VE UYUMSUZLUK

Tartışılmakta olan konulardan bir tanesi de çocuğun sosyal uyumu ve ruhsal sağlığı üzerine televizyonun etkisidir. Bu problem yetersiz klinik incelemeler ve özellikle uzun vadeli klinik incelemeler yetersizliği nedeniyle henüz arzu edilen açıklığıyla çözümlenememiştir. Sonuçların özeti ancak geçici bir değere sahip olabilmektedir.

Televizyonun bazan çocukları korkuttuğunu kanıtlayan sayısız kanıta sahip bulunmaktayız ve bu kanıtlar en çok nelerin çocukları korkuttuğunu bize açıklamaktadır. Fakat çoğu çocuklar korkuya sahip olmayı sevmektedirler. Ve hiçbir uzman, aile içinde iyi duyguyla çevrili, kendi arkadaş grubuyla yeterli ilişkiler içinde bulunan ve en küçük hiçbir ruhsal düzensizlik eğilimine sahip bulunmayan bir çocuğun sosyal uyumu ve ruhsal sağlığı üzerinde televizyonun olumsuz etkilerde bulunacağını düşünmemektedir. Bunun için ana babalara, çocuklarını televizyonun olanaklı olumsuz etkisine karşı korumak için en iyi çare onların kendi yaşlarındaki diğer çocuklarla iyi ilişkiler kurmalarına yardım ederek sevildiklerini ve aileleri içinde güvenlik içinde olduklarını hissettirmektir. Ana ve babalar çocukların korku doğuran programlardan kaçınmalarına da yardım edebilirler.

Buna karşılık diğer incelemeler, belirli koşullarda, çocuğun yetenekli olması halinde televizyon ve sinemanın ruhsal bir hastalığın başlamasında etkili olabileceğini göstermektedir. Şu halde televizyonun etkisi sadece programın içeriğine değil, fakat elverişli veya elverişsiz ortama da bağlı bulunmaktadır.

Psikiyatr Dr.Lawrence Z.Freedman, genellikle dengeli bir ortamda gelen çocukların çoğunluğunun televizyonun görüntü dünyası ile kişisel ve ailevi ilişkilerin gerçek tecrübelerini karıştırmadıklarına işaret et-

mektedir ve şöyle devam etmektedir: “Gençlerin çoğunluğu, ekran üzerinde, görebilecekleri canlı taklitlerden daha yararlı ve daha çekici bireysel ve doğrudan ilişkiler bulmaktadırlar...” Televizyon önündeki çocuğun tepkisinin yoğunluğu ve ruhsal önemi, onun ailesi, okulu ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde elde ettiği doygunlukla ilişkili olmaktadır. Fazla zeki olmayan, problemlili olan ve ailesiyle, arkadaşlarıyla pek iyi ilişkileri bulunmayan çocuklar televizyon dünyasına daha fazla dalacaklardır. Böyle çocuklar televizyonda aynı anda uyarıcı ve bir kaçma aracı bulacaklardır.

Dr.Freedman televizyonun zihni kararsızlık ve uyumsuzluk şekilleri üzerine etkisini gösteren bir tablo ortaya koymuştur. Karakter itibarıyla şizoid çocuklar başkaları ile olan samimilikten kaçmaya yöneliyorlar ve kendi rüyalarına, hayali dünyalarına dalıp yaşıyorlar. Çoğu zaman, televizyonda, kişisel ilişkilerindeki gerginliklerden kaçma aracı görüyorlar. Histeri ve kişilik bölünmesi eğilimi gösteren çocuklar bunlarla kolayca özdeşleşmekte ve onları taklit etmeyi aramaktadırlar ve bunları televizyon programlarında kolayca bulmaktadırlar. Fakat onların hastalığının orijini televizyon değildir. Psikopat çocuklar, isyana her zaman hazır olup televizyonda isyan, başkaldırma modelleri de bulabilmektedirler. Bu modeller de onların hastalığının nedeni değildir. Psikozlu çocukların özdeşleşmeleri karmaşıktır; televizyon ekranında görülen bir şiddet hareketi onları şiddet patlamasına sevk edecek bir kıvılcım meydana getirebilmektedir.

Televizyon, çocukları pasif ve içlerine dönük yapmakta mıdır? Hiçbir şey bunu doğrulamıyor, çocuk önceden şizoid bir eğilime sahip olduğunda televizyon onun pasifliğinin ve kendine dönüklüğünün gelişmesine katkıda bulunabilmektedir. Dr.Freedman bunu şöyle ifade ediyor; “otomobil, gençlere ailelerinin gözetiminden kaçma olanağı verdiği zaman onların moralitesi bakımından korkuya sahip olduk; televizyon onların evde kalmasını sağlıyor. Şimdi de onların pasifliğinden korkacağız”. Hiçbir kanıt, televizyonun aile hayatı üzerinde olumlu veya olumsuz etkide bulunabileceğini doğrulamaya olanak vermemektedir. Televizyon çoğu zaman çocukları evde tutmaktadır, fakat hep beraber televizyon seyretmek grup üyeleri arasındaki ilişkileri pekiştirir görünmemektedir: Aile üyelerinden herbiri seyrettiği programa karşı çoğu zaman grup üyesi olarak değil, tamamen kişisel olarak tepkide bulunmaktadır. Sonuç olarak, televizyon az da olsa bütün halindeki ailenin çözülmesini tehlikeye koymakta, ilişkileri bozulmuş bir ailede bütünlüğün yeniden sağlanmasına katkıda bulunamamaktadır.

FİZİKİ ETKİLER

Sorun üzerine araştırmalar genellikle olumsuz yargılarla sona ermektedir. Televizyon çocukların uykuya yatmalarını biraz geciktirmektedir, fakat uyku sürelerini çok az azaltmaktadır. Çünkü biraz geç yatan çocukların daha çabuk uykuya geçtikleri görülmektedir. Kuşkusuz, bazı araştırma bulguları çocukların akşam gördükleri televizyon programından korktuklarını ortaya koymakta ve çocuklar uykuya geçememektedirler. Bazıları okulda uyumaktadır, çünkü bir yayını seyretmek için çok uzun süre uyanık kalmışlardır. Fakat genellikle, hiçbir araştırmacı televizyonun yorgunluğa neden olduğu veya diğerk fizikî etkiler meydana getirdiğini kanıtlayamamıştır. Aynı zamanda, çocukların yattıkları saatin televizyondan çok, ana-babaların çocuklara empoze ettikleri kurallara bağılı bulunduğuna inanılacak kanıtlar da bulunmaktadır. Şayet aynı aileler televizyona sahip olmasalardı, diğerk nedenlerden dolayı çocuklar çok geç zamanlara kadar ayakta kalacaklardır.

Diğerk taraftan düzgün bir şekilde kullanılırsa, televizyonun çocukların görmesi üzerinde zararlı etkide bulunamayacağı kanıtlanmıştır. Bazı uzmanlar okumanın gözler için televizyon seyretmek kadar yorucu olduğunu, diğerkleri televizyon seyretmenin gözler için iyi bir "egzersiz" olduğunu söylemektedirler. Genel olarak göz uzmanları, *çocuklara televizyonu, televizyon alıcısının tek ışık kaynağı olmadığı bir odada*, ekrana iki metreden daha yakın olmadan ve gözlerin ekranın yukarısında (İngiltere'de göz uzmanları: "ekranın göz hizasında veya biraz aşağıda," Polonya'da; "ekranın göz hizasında veya az yukarda") olmasını önermektedirler.